

Ungváron, Beregszászon megfelelőek az oktatási feltételek, de például a magyar szórvány lakta Rahóban, Körösmezőn nincs önálló magyar iskola, pedig magyar tannyelvű oktatásra lenne igény. Tanárt nem tudnak küldeni, és nem elsősorban azért, mert számszerűen nincsen elegendő. Az alföldi térségből, a tömbben élő magyarság közül nehezen megy bárki is a hegyekbe tanítani. Ezen az sem változtatott, hogy a KMKSz dupla fizetést ajánlott fel. A fizetésemelést hamar elviszi az infláció, így nemigen marad eszköz a tanárok irányítására.

Távlatilag a térség magyar oktatásügyének irányítói legfontosabbnak a kulturális autonómiaigények megfogalmazását látják, gyakorlatiasabban fogalmazva egy koherens oktatásfejlesztési koncepció kialakítását. A koncepció megfogalmazásában örömmel üdvözölnék a magyarországi szakemberek támogatását. Elképzelésük szerint a magyar iskolákat egyetlen tankerületben kellene egyesíteni, ilyen módon irányítás szempontjából függetlenednének az ukrán oktatásügytől. A szakképzésben is be kívánják vezetni a magyar nyelvű oktatást. Az iskolaszervezetet a magyarországihoz kívánják közelíteni, a nyolc évfolyamú általános iskolára épülő négyéves gimnázium bevezetésével. A külföldi – mindenekelőtt magyarországi – felsőfokú továbbtanulás megalapozásához sem elegendő a szovjet rendszerű kétéves gimnázium. Jelenleg évente mintegy 60 diák felvételizik magyar felsőfokú iskolába.

A tanárok Magyarországon elsősorban nyári nyelvtanfolyamon vesznek részt, hiányzik azonban a rendszeres továbbképzés. Van néhány tanár, aki átjár Magyarországról, de ez inkább csak "misszionáriusi" segítség: a bérkülönbségek a két ország között akkorák, hogy nem tudják megfizetni a vendégtanárokat.

A jogi szabályozás lehetővé tesz szerkezeti változtatásokat, ehhez viszont tankönyvekre van szükség. A magyarországi tankönyvek átvételét megnehezíti az eltérő iskolaszervezet. A 9–10. osztálynak megfelelő magyarországi iskolaszint nincsen, a magyar nyelvű gimnazisták kis száma miatt nem is gondolhatnak rá, de anyagilag sem látják értelmét annak, hogy önállóan állítsanak elő tankönyveket. A magyar oktatás, amely jogilag a teljes oktatási szerkezetben bevezethető, nyolcadik osztályban tulajdonképpen megszűnik. Az egyetlen kivétel az újonnan létesült négy évfolyamos magyar tanítási nyelvű állami gimnázium Beregszászon, ahol várhatóan egyházi gimnázium is szerveződik. Általános gond, hogy a magyarországi árak miatt nem jutnak itteni újsághoz, könyvhöz. A tankönyvellátás megoldására az alábbi javaslatot dolgozták ki. Mivel Kárpátalján sokkal olcsóbb a munkaerő, mint Magyarországon, a saját céljaikra fordítandó tankönyveket maguk állítanák elő. A kiadás joga mellett azt az anyagi támogatást szeretnék, amit a kiadásra fordítanának Magyarországon. A tárgyalások még az elején tartanak, és nem is bizonyos, hogy ez az egyetlen vagy a legjobb megoldás. Annál is inkább, mert nem kötelező tankönyvekben gondolkodnak, hanem alternatív, választható könyvekben.

NEMZETISÉGI ISKOLÁZÁS ROMÁNIÁBAN

Jung János (orvos, Marosvásárhelyi Orvostudományi Egyetem, az Erdélyi Bolyai Társaság[†] alelnöke) és *Dezső Gábor* (matematikus, Kolozsvár, az Erdélyi Bolyai Társaság titkára) információit lejegyezte Forray R. Katalin.

Romániában sem készült még el az új oktatási törvény. A választások előtt benyújtottak, és a parlamenti szakbizottságok el is fogadtak egy törvénytervezetet, ezt azonban az új válasz-

[†] Az Erdélyi Bolyai Társaság a kolozsvári Bolyai Egyetem újraindítását célzó szervezet.

tások után átdolgozzák. A visszavont törvénytervezetet sokan sérelmezték. A nemzetiségek azért, mert előírta volna, hogy minden vizsgát román nyelven kell letenni, ily módon például a nemzetiségi gimnázium (liceum) oktatási nyelve nemcsak fölöslegessé, hanem egyenesen tehetetlenné vált volna. A felsőoktatás – nemcsak a nemzetiségi – szempontjából azt bírálták, hogy az egyetemi autonómiát gyakorlatilag megszüntette volna. A törvénytervezetből a központosításra való törekvés tűnik ki.

A nemzetiségi oktatás elsovasztása valójában már az ötvenes évek végén, a hatvanas években elkezdődött, és a hetvenes években rohamosan folytatódott. Az 1968-ban elfogadott oktatási törvény nyomán fokozatosan megszűntek az önálló nemzetiségi iskolák (liceumok), majd az osztályok számának maximálásával az önálló osztályok, tagozatok száma is jelentősen csökkent. Nemzetiségi oktatás egyébként csak az általánosan képző iskolatípusokban van, a szakliceumok törvény szerint román nyelvűek.

Az 1989-es fordulat nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket annyiban, hogy a csökkenés folyamatát érdemben nem állította le. Létesült ugyan ismét néhány önálló liceum, azonban a nemzetiségi oktatás eredeti terjedelmét visszaállítani nem sikerült.

Ebben a tendenciában a szélsőségesen nacionalista pártoknak is van közvetlen szerepük, azonban jelentősége van a népesedési folyamatoknak is. Különbséget kell tenni ugyanis olyan térségek között, ahol a magyarság tömbben él, és ahol szórványban. Az elsöre például Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Kézdivásárhely, ahol két vagy több önálló magyar liceum is működik. Ahol viszont a magyarság szórványban él (például Déván, Hunyadon, Szebenben), ott alig szerveződött magyar tagozat.

A magyar iskolát választó szülőkben persze munkál az örök félsz, hol tudnak majd továbbtanulni gyermekeik, nem kerülnek-e majd hátrányos helyzetbe. Ez az érthető félelem kevésbé bénítja az értelmiségieket. A tudósoknak erős az identitástudatuk, ha magyarok, nem álcázzák magukat románoknak.

Az gyakorlatilag nem fordul elő, hogy román családok gyermekeiket magyar liceumba irányítanák. Más a helyzet a német gimnáziumokkal. Temesváron vagy Szebenben például – a romániai németiség fogyásával és a német mint világnyelv iránti érdeklődés növekedésével – a német gimnáziumban egy osztálynyi gyerek között 3–4 német van, a többi román. Az is előfordul, hogy az eredetileg görögkeleti vallású román gyerekek között többen evangélikusként konfirmálnak. A magyar nyelvet a többségi lakosság kevésbé ismeri, ez azonban inkább Erdélyre érvényes. A Partiumban – például a magyar televízió jóvoltából – valószínűleg sokkal többen értik, esetleg beszélnek.

Romániában a Marosvásárhelyi Orvostudományi Egyetem az egyetlen olyan állami felsőoktatási intézmény, ahol teljes magyar nyelvű elméleti oktatás van, a szakmai gyakorlatok viszont románul folynak. Így a leendő orvosok mindkét szaknyelvet elsajátítják. A Babes-Bolyai Egyetemen (a magyar főszakot kivéve) a tanárszakokon (matematika, fizika, kémia, biológia, földrajz, történelem, filozófia, pedagógia) rendszerint csak az első két évben, az úgynevezett alaptárgyakat tanítják magyarul. A közgazdász-, jogász-, mérnök-, mezőgazdászképzés csak románul folyik, s épp így csak román nyelvű oktatás van a művészeti szakokon. A Bolyai Egyetem megszervezése ma lehetetlennek tűnik, olyan nagy a szélsőséges politikai erők ellenállása.

A magyar nyelvű felsőoktatás kiterjesztésének járhatóbb útja lehet a kevésbé látványos lépések sora. Ilyen például a Nagyváradon a Királyhágó melléki református egyházkerület keretei között lassanként kiépülő hitoktatói, jogi, szociális munkás képzés. Egy másik megoldás a távoktatás kiszélesítése. A Gödöllői Agrártudományi Egyetem tagozatot létesített Csíkszeredán, a hallgatók és a tanárok utaztatásával oldják meg a konzultációt. Hasonló, bár szervezetileg nem ennyire kiépült a kapcsolat a geológia szakos kolozsvári magyar egyetemisták és az ELTE között; Kolozsvárra hétvégeken magyar geológusok járnak oktatni.

Hivatalos partnerkapcsolatok egyébként több egyetem között vannak (például Kolozsvárnak a Budapesti és a Miskolci Műszaki Egyetemmel). Ezek a kapcsolatok némely esetben formálisak. Fontos lépés a tartalmas kapcsolatok felé, ha román egyetemi, főiskolai oktatók személyesen utaznak Magyarországra, és ismerkednek meg a partnerintézménnyel. Megfigyelhető, hogy ha sikerül román oktatót vagy egyetemi vezetőt Magyarországra küldeni-meghívni, minőségileg megváltozik a kapcsolat. Ez arra utal, hogy régióinkban is létrejöhet a tudósok olyan közössége, ahol a viszonyítási csoport a szakma, az egyéni identitástudatban előkelőbb helyet foglal el a tudományban megtalált testvériségérzés, mint a szülőföld, a nemzeti hovatartozás, az állampolgárság által teremtett testvériség érzése.

Bármily fontos a magyar nyelvű oktatás kiszélesítése, az azonosságtudat megőrzése, van ennél nagyobb probléma is. Ez pedig a magyar kisebbség hátrányos gazdasági helyzete. A meglévő jogi kereteket kihasználva a romániai magyarságnak rendkívül sok szervezete léte-sült, amelyek képesek lennének a magyar kisebbség sorsát közösen irányítani. A szervezetek azonban vegetálnak az anyagi gondok miatt. Elemi pénzügyi problémákkal küzdenek a szervezetek és az iskolák. A gazdasági gyengeség különösen jól érzékelhető a meginduló privatizáció során: korábban alulreprezentáltak voltak a hatalmi és gazdasági pozíciókban, nem tudtak felhalmozni, így szinte esélytelenek most a magángazdaságban. A fejletlen bankrendszerre hivatkozva nem érkezik magyar (és egyéb külföldi) tőke, és például a kezdeti próbálkozások után elhalt a magyar bank létesítésének terve. Az ilyenfajta gazdasági támogatásra lenne igazán szüksége a romániai magyarságnak, nem nagypolitikai érdeklődésre.

A KOMÁROMI VÁROSI EGYETEM

Sidó Zoltánnak, a városi egyetem igazgatójának információit lejegyezte Imre Anna.

1918-ban, Csehszlovákia létrejötte után megszűntek a magyar intézmények, így a magyar felsőoktatás is megszűnt ez időponttól. 1990 tavaszán merült fel ismét a magyar felsőoktatás kérdése, amikor három magyar származású országgyűlési képviselő előterjesztett egy törvényjavaslatot a szövetségi parlamentben, amely Komáromban egy magyar egyetem megalakulását célozta meg. Ezt a parlamentek (a szlovák parlament és a szövetségi parlament bizottságai) elvetették. A törvényjavaslat azonban az egyetemmel egy nagyon is konkrét igényt akart kielégíteni: a magyar nyelvű pedagógusképzést, valamint a magyar nyelvű mezőgazdász és hittanárképzést is.

A legsürgetőbb ezek közt a magyar nyelvű pedagógusképzés megoldása, amely majdnem zátonyra futott a 70-es években. Eredetileg Pozsonyban folyt a pedagógusképzés, később áthelyezték Nyitrára, a tanárképző főiskolára. A 80-as években a magyar iskolarendszer több ízben veszélybe került, 1984-ben pl. egy törvényjavaslatot (oktatási törvényjavaslatot, sőt, annak már paragrafált változatát) küldtek ki az akkori szlovák parlament képviselőinek, amelyet ha jóváhagy a szlovák parlament, akkor a magyar oktatásügy, a magyar iskolarendszer Szlovákiában megszűnik. A törvény értelmében csak a magyar nyelvet, a földrajzot, a történelmet és az ének-zene nevelést oktatták volna magyar nyelven, minden más tárgyat szlovákul kellett volna tanítani. Akkor a szlovák parlament elnöksége visszavonta ezt a törvényjavaslatot, a CSEMADOK országos vezetősége, és a Duray Miklós által vezetett kisebbségvédő bizottság nyomására. De a nyitrai tanárképző főiskolán nem növelték a leendő magyar hallgatók számát és tudjuk, az idők során egyharmadára zsugorodott a végzett magyar pedagógusok száma Nyitrán. Ennek következménye az, hogy 2000-re több, mint kétezer magyar pedagógusra lesz szükség, amit nem lehet egykönnyen megoldani. Egyre inkább mutatkozik a pedagógushiány. Ezt az igényt akarta kielégíteni, ill. ennek akart elébe